

6. Ролз Дж. Теория справедливости / Дж. Ролз; [перевод и науч. ред. В. В. Целищев]. – Новосибирск : Изд-во Новосиб. Ун-та. – 1995. – 535 с.
7. Уильямсон О. Экономические институты капитализма / О. Уильямсон. – СПб. : Лениздат, 1996. – 517 с.
8. Williamson O. Transaction cost economics and organization theory / O. Williamson // Industrial and corporate change. – 1993. – vol. 2. – P. 107-156.

Колядич А. И. Трансформация института занятости в Украине на рубеже XX–XXI столетий.

В статье рассмотрены институциональные изменения в сфере занятости в Украине на грани XX–XXI столетий, раскрыт ряд отдельных категорий занятости, использованных в институциональном анализе.

Ключевые слова: институциональная теория, рынок труда, сфера занятости, найм, контрактная теория занятости.

Kolyadich O. I. Transformation of the Institute of Employment in Ukraine at the turn of the XX–XXI centuries.

The institutional changes in the field of employment of economy of Ukraine on a verge of XX–XXI centuries are considered in the article and it also has an elements of analysis of category of employment in the institutional direction.

Keywords: institutional theory, labor market, scope of employment, hiring, theory of employment contract.

Кравченко Л. А.
Кримський економічний інститут
ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ

У статті розглянуто інноваційний потенціал регіону, визначено особливості його формування в АР Крим. Запропоновано пропозиції щодо підвищення ефективності реалізації інноваційного фактора нарощення економічного потенціалу регіону як невід’ємної складової національного економічного потенціалу та чинника підвищення конкурентоспроможності регіону.

Ключові слова: інноваційний потенціал, інноваційна діяльність, інноваційна продукція, науково-технічні роботи, інвестиції, кластери, регіон.

Вступ. Важливою умовою розвитку економіки усіх країн є досягнення економічного зростання, основою забезпечення якого виступає нагромадження та реалізація інноваційного потенціалу національної економіки. Перспективи розвитку національної економіки нерозривно пов’язані з економічним розвитком регіонів на інноваційних засадах, це обумовлює необхідність дослідження проблем регіонального розвитку, обґрунтування пріоритетів і формування адекватних механізмів управління. Отже, питання оцінки економічного потенціалу регіону, визначення завдань і шляхів економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Криму, як невід’ємної складової національної економіки України набувають найбільшої актуальності.

Проблеми формування інноваційної моделі розвитку й удосконалення державної інноваційної політики досліджують провідні вчені, серед яких О. Амоша, Ю. Бажал, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко, Л. Федулова, М. Якубовський та ін. Питання розвитку інноваційної сфери у контексті забезпечення національних інтересів розглядаються у працях Л. Антонюк, В. Бодрова, Д. Лук'яненка, А. Поручника. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання формування в регіонах України самодостатнього інноваційного потенціалу та створення дієвого механізму його реалізації. В Україні і в регіонах високі оцінки інноваційного потенціалу поєднуються з низьким ступенем його залучення до вирішення практичних завдань, що свідчить про неефективне використання.

Метою статті є дослідження формування інноваційного потенціалу регіону та визначення шляхів його ефективного використання щодо підвищення конкурентоспроможності регіону.

Виклад основного матеріалу. Навіть у складній сучасній ситуації Україна має потенційні можливості подолати кризові явища, вийти на новий рівень економічного розвитку за рахунок використання високотехнологічних інноваційних досягнень. Проте, хоча в Україні на законодавчому рівні проголошено курс на інвестиційно-інноваційний розвиток, прийнято закони та кілька десятків концептуальних підзаконних актів з питань розвитку освіти, наукових досліджень, фінансової підтримки інновацій, але цим заходам бракує системності, виваженості та розробки цілісного комплексу механізмів щодо реалізації інноваційного потенціалу країни та регіонів. Стан інноваційної діяльності в Україні, на думку науковців, визначається як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у промислово розвинутих країнах. Інноваційний індекс України порівняно з країнами ЄС вкрай низький, що є закономірним результатом ігнорування на практиці державою всіх рівнів інноваційних чинників економічного розвитку. Так, у 2002–2006 рр. за індексом інноваційного середовища (3,82) Україна посіла 78 позицію, за індексом інноваційної характеристики (5,37) зайняла 52 позицію, для зрівняння Данія, яка займає 1 позицію має індекс – 8,61, та 9,29 відповідно [1, 47].

Всебічне використання потенціалу інновацій забезпечує випереджальний розвиток суспільства та економіки, тому стимулювання інноваційної активності є одним із пріоритетів економічної політики кожної держави [2, 70]. Однією з важливих складових дослідження соціально-економічних процесів, оцінки та ефективності використання економічного потенціалу є врахування їх регіональної складової. Інноваційний потенціал регіону, поряд з природно-ресурсним, людським, інвестиційним, експортним та іншими, є складовою національного економічного потенціалу як спроможності суспільного розвитку на відповідному етапі з оцінкою внутрішніх джерел і рушійних мотивів розвитку, закладених у продуктивних силах і виробничих відносинах.

Інноваційна складова просліджується, практично, по всіх пріоритетних напрямках розвитку економіки Автономної Республіки Крим (як одного з регіонів України) [3, 6-28, 45]. АР Крим має потужний інноваційний потенціал, але практична його реалізація нашоухується на чимало проблем, які заважають створенню сприятливих умов для здійснення інноваційної діяльності, формування платоспроможного попиту на результати наукових досліджень і науково-технічних розробок із боку реального сектору економіки.

Дослідження свідчать, що інноваційний потенціал промислових підприємств регіону реалізується далеко не повністю, причинами цього є: невідповідність між інноваційними можливостями підприємств і інтелектуальним та культурним рівнем персоналу, відсутність ефективних економічних стимулів до оновлення суб'єктами господарювання основних фондів і здійснення інвестицій у розвиток інноваційного потенціалу. В регіоні також нерозвинена інноваційна інфраструктура, сформовані лише окремі її елементи, вона не охоплює всі ланки інноваційного процесу та не має системності. Саме це призвело до виникнення проблем і диспропорцій інноваційного розвитку АР Крим.

Міжнародні експерти не раз відзначали низькі показники інноваційної активності підприємств України та регіону. Так, за рівнем інноваційної активності АР Крим у 2009 р. змістилася з 9 на 21 місце серед регіонів України. Якщо в Україні у 2009 р. у середньому інноваційно активне було одне з восьми промислових підприємств, то в республіці лише одне з одинадцяти. За даними статистики, у 2009 р. скоротилася питома вага підприємств АРК, що займалися інноваціями та впроваджували їх (інноваційною діяльністю займалося 31 промислове підприємство – 9,2%, у середньому по Україні – 12,8%). За останні п'ять років тільки у 2008 році автономія мала більш високий показник, ніж в середньому по Україні (13,2% проти 13,0%). У 2005, 2007 та 2008 роках питома вага експорту більш на третину складала з інноваційної продукції (36–38%), а в 2009 р. – лише його п'яту частину (22%). З інноваційними процесами пов'язана не лише конкурентоспроможність регіону, але і вирішення екологічних проблем на півострові. Щорік промисловими підприємствами автономії викидається більше 160 тис. т токсичних речовин, з врахуванням 4 групи токсичності їх накопичилося більше 11 млн. т – вирішення питань зниження антропогенної дії на екологію неможливе без інновацій [4, 8].

Головною проблемою підтримки й розвитку інноваційного потенціалу залишається проблема фінансування інноваційної діяльності. Комплекс політико-правових, фінансових, організаційних, технологічних та інших перешкод фактично не дозволяє залучити до інноваційного обігу достатні фінансові ресурси. В останні роки в Україні виникла тенденція зменшення частки бюджетних витрат у структурі джерел інноваційного фінансування при одночасному збільшенні навантаження на власні кошти підприємств. Як свідчать статистичні данні, за період з 1995–2008 рр. питома вага видатків з держбюджету України на підтримку інноваційно-інвестиційного розвитку економіки у ВВП знизилася з 0,45 до 0,37%. Негативна тенденція зафіксована і в розподілі обсягів фінансування інноваційної діяльності промисловістю. Так, протягом 2000–2007 рр. питома вага витрат підприємств на дослідницьки розробки у загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності становила 10–16%. На придбання нових технологій підприємства витрачали всього 3–6% своїх наукових витрат [5, 86].

Аналогічна тенденція виявилася в АР Крим. Щорік на розвиток промисловості спрямовується від 20 до 30% усіх капітальних вкладень, але матеріально-технічна база інноваційної діяльності стрімко старіє, на інновації використовуються лише 2–3%. Обсяг фінансування інновацій у 2009 р. склав 129,8 млн.грн., у порівнянні з 2008 р. їх обсяг знизився на 42,5%, тоді як в 2008 р. спостерігався річний приріст на 21,9%. Основним джерелом фінансування технологічних інновацій залишаються власні кошти підприємств, до 2008 р. їх частка мала тенденцію до скорочення, а у 2008 р. різко зросла

до 83%, а у 2009 р. становила 78,3%. Два останні роки при впровадженні інновацій чотири з п'яти підприємств розраховували лише на власні кошти (у 2007 р. – лише кожне друге) [4, 5].

Самофінансування підприємствами науково-технічних та інноваційних проектів в умовах обмеження вільних коштів стримує процес перетікання капіталів у високоефективні сфери виробництва, а брак організаційних інновацій не дає можливості здійснити повну реструктуризацію промисловості в напрямі розбудови високотехнологічного виробництва, що в цілому перешкоджає забезпеченню конкурентоспроможності на якісно новій інноваційній основі [6, 24].

Враховуючи сучасну фінансову нестабільність іноземні інвестори також не виявляють зацікавленості в інвестуванні інноваційної діяльності в регіоні. Так, за 2009 р. сума, отримана від іноземних інвесторів, складала 0,2% загального обсягу фінансування. Жодне підприємство АР Крим не виконувало роботи по впровадженню інновацій за рахунок вітчизняних інвесторів, коштів державного і місцевих бюджетів. При цьому “інші” джерела фінансування склали значну питому вагу (19%, або 24,7 млн грн.) [4, 5].

У цілому реалізація інноваційного потенціалу потребує удосконалення методів і форм використання ресурсів на всіх рівнях інноваційної системи, докорінної трансформації взаємодії “науки – бізнесу – влади – суспільства”. Важливим чинником інноваційного забезпечення модернізації промисловості є людський потенціал, а саме його наукова складова. Сьогодні суб'єкти наукової праці не задоволені як матеріальними і організаційними умовами проведення наукових робіт, так і рівнем оплати їхньої праці. Комплекс цих проблем став особливо відчутним в умовах відкритого ринку та ознайомлення з досвідом стимулювання інноваційної діяльності в розвинутих країнах [7, 10].

Можливість створення та використання інновацій суб'єктами господарювання в АРК залежить від науково-технологічного розвитку та ресурсних можливостей. Аналізуючи динаміку наукових кадрів і наукових організацій АР Крим, слід зазначити значне скорочення (на 50,6%) чисельності наукового потенціалу в АР Крим. У структурі видів науково-технічних робіт в АР Крим переважають прикладні дослідження і розробки, що свідчить про скорочення об'ємів фундаментальних наукових досліджень і обумовлює диспропорції в науковому розвитку суспільства. Протягом 2009 р. науковими організаціями АРК виконувалися 1019 наукових і науково-технічних робіт, 213 розробок мали інноваційну спрямованість (у 2008 р. – 382), впроваджено результати 530 робіт (в 2008 р. – 685), з яких 147, віднесені до пріоритетних напрямів, у тому числі 42 ресурсозберігаючих технологій, 16 нового вигляду виробів. Оцінюючи темпи впровадження технологічних процесів і освоєння нових видів продукції в АР Крим за період 2001–2008 рр., слід зазначити, що їх рівень в 2008 р. фактично не змінився і склав 73 ед. [4, 4]. При цьому менше всього підприємства регіону інвестують в наукові дослідження і розробки (2008 р. – 12343,0 тис. грн.), а більш – в придбання машин і устаткування, пов'язаних з впровадженням інновацій (2008 р. – 90299,2 тис. грн.) (табл. 1).

Таблиця 1

Інноваційна активність промислових підприємств АР Крим

Роки	Доля підприємств, що займаються інноваціями, %	Загальна сума витрат, тис. грн.	У тому числі по напрямках				
			Дослідження і розробки	покупка нових технологій	підготовка виробництва для впровадження інновацій	придбання устаткування для впровадження інновацій	Інші витрати
2000	10,4	11384,3	1574,3	1,5	811,8	5988,8	326,8
2001	16,8	30095,9	2032,6	72,9	4075,7	21083,3	428,5
2002	16,0	47791,6	2008,1	326,8	1742,6	38957,4	353,4
2003	16,2	22454,6	3034,2	315,6	1142,2	11228,3	3543,8
2004	19,3	80354,9	5672,6	329,8	7346,7	24151,1	330,2
2005	11,1	93613,8	1479,7	654,0	3920,0	29780,8	52129,0
2006	8,6	90247,8	7447,4	22,6	686,9	27139,4	53773,5
2007	11,5	185038,9	9458,3	13174,8	x	65742,6	96663,2
2008	13,2	225614,2	12343,0	369,6	x	90299,2	122602,4

Аналіз інноваційної діяльності в регіоні, показує, що найбільш високі показники, які відображають кількість впроваджених технологічних процесів відповідають 2004 р. (90 проєктів), а максимальні об'єми реалізованої інноваційної продукції відповідають 2005 р. (932,2 млн грн.). Також слід зазначити, що у порівнянні з 2005 р. в 2009 р. спостерігається різке зменшення виробництва нових видів продукції (табл. 2).

Таблиця 2

Впровадження прогресивних технологічних процесів і освоєння виробництва нових видів продукції в промисловості АР Крим, ед.

Показники	2005р.	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.
Впроваджено нових прогресивних технологічних процесів	62	11	24	73	47
– з них, ресурсозберігаючих і безвідходних	22	7	16	36	25
Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань	63	54	55	48	46
– з них нового вигляду техніки	38	30	26	27	15

Негативні тенденції у науково-технічній діяльності в регіоні обумовили зменшення інноваційної активності підприємств. Так, частка підприємств АР Крим, які впроваджують інновації в 2009 р. в порівнянні з 2000 р. скоротилася і склала 6,8% до загального числа підприємств.

Отже як бачимо, в регіоні існує низка проблем, які гальмують процес ефективного використання інноваційного потенціалу. Серед цих проблем основною є недосконалість існуючого інноваційного потенціалу; неадекватність технологічною структури економіки країни та регіону цілям и вимогам інноваційної моделі розвитку; недостатня конкурентоспроможність промислової продукції, яка зумовлена нерозвиненістю високотехнологічних виробництв у регіоні; низький рівень інноваційної активності

промислових підприємств, обумовлений їх фінансовою обмеженістю, що стає завадою на шляху до технологічної реструктуризації промисловості, поширення інновацій та збільшення обсягів виробництва інноваційної продукції.

Кожен регіон повинен самостійно формувати програму регіонального інноваційного розвитку, розробляти заходи з її реалізації, враховуючи насамперед свій інноваційний потенціал і перспективи економічного зростання [8, 206]. З метою підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу АР Крим, забезпечення конкурентоспроможності й досягнення регіоном самодостатності пропонується:

– активізувати розвиток високотехнологічного сектору промисловості АР Крим як основи реалізації інноваційного потенціалу регіону; створення умов щодо придбання і використання у промисловості сучасного обладнання та передових науково-технічних досягнень, необхідних для оптимізації виробничих процесів і підвищення конкурентоспроможності продукції регіону;

– забезпечити якісне оновлення людського, зокрема інтелектуального, потенціалу, запровадити систему заходів, спрямованих на підвищення фахового рівня, знань та навичок суб'єктів підприємницької діяльності;

– прискорити формування виробничих мережевих структур, зокрема, створення високотехнологічних регіональних міжгалузевих кластерів, створення інформаційно-аналітичної системи обслуговування учасників кластерних об'єднань, моніторингу процесу їх розвитку і поширення позитивного досвіду; підвищення конкурентоспроможності та експортної зорієнтованості продукції кластерів; введення у вищих навчальних закладах програм підготовки та перепідготовки спеціалістів у галузі створення та функціонування інноваційних мережевих структур (кластерів); сприяння створенню інноваційно орієнтованих угруповань, які об'єднували б освітні заклади, наукові і фінансові установи, підприємства з наступним формуванням стійких регіональних інноваційних кластерів.

– сприяння припливу іноземних інвестицій у високотехнологічний сектор регіону для забезпечення фінансування високотехнологічних виробництв, які вимагають значних видатків. Але невід'ємним чинником здійснення інвестиційних проектів є ризику, це підвищує роль страхування на сучасному ринку. Розвиток інвестиційної діяльності, забезпечення впевненості інвесторів у отриманні очікуваних доходів вимагають створення соціально-економічних умов для подолання страховиками бар'єра невпевненості при здійсненні ризикової угоди [9, 133]. Тому необхідним є впровадження механізму страхування ризиків, пов'язаних із реалізацією інноваційних проектів, що позитивно вплине на інвестування цих проектів; забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури, мережі технопарків, технополісів, бізнес-інкубаторів, інжинірингових центрів, венчурних компаній для фінансування наукових розробок, які мають стати основою інвестиційно-інноваційного розвитку АР Крим;

– надання промисловим підприємствам правової та методичної підтримки щодо підвищення охорони прав інтелектуальної власності;

– сприяння міжнародній науково-технологічній та виробничій кооперації для проведення спільних досліджень, комерціалізації результатів за пріоритетними напрямками інноваційної діяльності регіону;

– здійснення кадрового забезпечення інноваційних процесів за допомогою семінарів, тренінгів; створення сприятливих умов для роботи науково дослідних

лабораторій міжнародних корпорацій з метою розвитку інноваційної діяльності в регіоні та підвищення використання людського потенціалу АРК у науковій сфері.

Висновки. Економічне посткризове зростання можливе тільки за рахунок інноваційних чинників, швидкого формування нових технологічних можливостей та модернізації базових галузей регіону. Пріоритетом повинна стати активізація державної інноваційної та науково-технічної політики; розвиток інноваційної інфраструктури, що безпосередньо буде пов'язано з подальшим поглибленням процесу інтеграції науки та виробництва; оптимізація фінансового забезпечення реалізації інноваційних розробок і розвитку кадрового потенціалу у сфері інноваційної діяльності; формування інвестиційної привабливості регіону, здійснення інвестицій у розвиток інноваційного потенціалу; посилення інституційної спроможності регіону в розробці та використанні інноваційних методів управління; здійснення перерозподілу інноваційного потенціалу на користь нових високотехнологічних виробництв. Послідовний, системний процес формування і використання інноваційного потенціалу дозволить подолати розрив між потенційними можливостями та реальним станом інноваційної діяльності в регіоні.

Використані джерела :

1. Федулова Л. І. Україна в міжнародних рейтингових оцінках: чинник інноваційно-технологічного розвитку / Л. І. Федулова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 5. – С. 39-53.
2. Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності : навчальний посібник / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2005. – 400 с.
3. Пріоритети та завдання розвитку економіки Криму / Б. М. Данилишин, А. Б. Кондрашихін, М. В. Мних, Л. В. Ларина, Т. В. Пепа / за ред. Б. М. Данилишина ; РВПС України НАН України. – Севастополь : Телескоп, 2010. – С. 6-28, 45-63.
4. Инновационная деятельность промышленных предприятий / под ред. Н. А. Полонской. – Главное управление статистики в АР Крым, 2010. – С. 4-8.
5. Каіпецький О. В. Розвиток позабюджетного фінансування в регулюванні інноваційного розвитку державних підприємств / О. В. Каіпецький // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 12. – С. 84-91.
6. Федулова Л. І. Стимулююча функція фінансового забезпечення наукових досліджень: уроки для України / Л. І. Федулова // Фінанси України. – 2010. – № 7. – С. 22-35.
7. Якубовський М. Науково інноваційне забезпечення модернізації української промисловості / М. Якубовський // Економіка України. – 2009. – № 10. – С. 4-14.
8. Герасимчук З. В. Інноваційна інфраструктура регіону: методологія формування і розвитку / З. В. Герасимчук, Н. Т. Рудь // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 3. – С. 197-207.
9. Бова Т. В. Формування механізму державного управління функціонуванням національної інноваційної системи / Т. В. Бова // Економіка та держава. – 2010. – № 4. – С. 132-134.

Кравченко Л. А. Инновационный потенциал региона и пути его эффективного использования

В статье рассматривается инновационный потенциал региона, определены особенности его формирования в АР Крым. Разработаны предложения по повышению эффективности реализации инновационного фактора накопления экономического потенциала региона, как неотъемлемой составляющей национального экономического потенциала и фактора повышения конкурентоспособности региона.

Ключевые слова: инновационный потенциал, инновационная деятельность, инновационная продукция, научно-технические работы, инвестиции, кластеры, регион.

Kravchenko L. Innovative potential of region and way of his effective use

Innovative potential of region is examined in the article, the features of his forming are certain in AR Crimea. Developed suggestion on the increase of efficiency of realization of innovative factor of